

UNIVERSITETS- OG HØGSKOLERÅDET

The Norwegian Association of Higher Education Institutions

En håndbok for felles gradssamarbeid i Universitets- og høgskolesektoren

(7. oktober 2008)

Innledning	3
Sentrale begreper	3
Hvorfor velge å etablere en fellesgrad?.....	4
10 gyldne regler for etablering av fellesgradssamarbeid	4
Kjøreregler for etablering av felles gradssamarbeid	5
Idéfasen.....	5
Vurderingsfasen.....	5
Institusjonell og samfunnsmessig relevans	5
Kriterier for et godt prosjekt.....	6
Kriterier for valg av partner.....	6
Interne avklaringer – institusjonen involveres	6
Bekreftelse/avslag på ønske om samarbeid.....	6
Forslagsfasen	7
Utviklingsfasen	7
Akkreditering og faglige fullmakter	7
Avtaler og studieplan.....	8
Studieplan og emnebeskrivelser	9
Finansiering	10
Praktisk studieavvikling	10
Godkjenningsfasen	13
Drifts- og evalueringsfasen.....	14

Vedlegg:

Dokumenter og nettsteder s. 15

Lover og forskrifter s. 17

Innledning

Inngåelse av fellesgrader er et forholdsvis nytt felt for de fleste universitet og høyskoler i Norge. Denne håndboken presenterer noen praktiske kjørerregler for avtaleinngåelse og gjennomføring av felles gradssamarbeid, nasjonalt og internasjonalt, og er bygget på rapport skrevet av arbeidsgruppe nedsatt av UHRs utdanningsutvalg i oktober 2006.

Håndboken vil revideres av UHRs utdanningsutvalg etter hvert som nye moment kommer til.

For en grundig drøfting av fellesgrader og cotutelle henvises det til rapporten "[Felles gradssamarbeid og cotutelle \(Oslo 30. juni 2007\)](#)".

Arbeidsgruppen hadde følgende sammensetning:

Leder: Ingunn Sandaker (professor Høgskolen i Akershus)

Etelka Tamminen Dahl (seksjonsleder, Seksjon for studiekvalitet, Universitetet i Bergen)

Shalini Premachandran Frøiland (førstekonsulent, Utdanningsavdelingen, Universitetet i Stavanger)

Kåre Sandvik (professor/prorektor, Høgskolen i Buskerud)

Anne Marie Snekvik (seniorrådgiver, Studieavdelingen, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)

Jonny Roar Sundnes (rådgiver - Studieavdelingen Universitetet i Oslo)

Sekretær: Ellen Birgitte Levy (rådgiver, Universitets- og høgskolerådet)

Sekretær for Universitets- og høgskolerådets utdanningsutvalg, Rachel Glasser, er redaktør for håndboken.

Sentrale begreper

Med felles gradssamarbeid menes det her et samarbeid der flere utdanningsinstitusjoner går sammen om å eie et studieprogram som fører fram til en fellesgrad. Begrepet *fellesgrad* brukes om den graden studenten oppnår, og begrepet *felles gradsprogram* om studieprogrammet som fører fram til fellesgraden.

Begrepet *Cotutelle* har sitt utspring fra Frankrike da det i 1994 ble satt i gang et vitenskapelig samarbeid med utenlandske læresteder for å fremme mobilitet på ph.d.-nivået. Begrepet kan oversettes med *felles veiledning*, og er i dag et uttrykk som brukes i mange land både i og utenfor Europa. Selve cotutelle-avtalen er videreutviklet, og regulerer nå partnernes ansvar for gjennomføring av avtalens innhold, herunder forhold knyttet til bedømmelse og disputas. Avtalene er individuelle og omfatter også praktiske anliggender.

UHR har utarbeidet veiledende forskrifter som gjelder doktorgradsutdanning. Den enkelte institusjon har på basis av dette vedtatt egne ph.d.-forskrifter/-reglementer som regulerer utdanningen ved den enkelte institusjon. Flere læresteder har i tillegg innført egne bestemmelser om cotutelle-samarbeid.

Hvorfor velge å etablere en fellesgrad?

Innenfor Bolognaprosessen og også i regi av European University Association (EUA) og European Association for International Education (EAIE), har det vært arrangert flere seminarer med fellesgrader som tema.¹ Allerede i Bolognadeklarasjonen (Bologna: 1999) var gradssamarbeid et viktig punkt. Nyttverdi av gradssamarbeid for høyere utdanning har således vært diskutert på et tidlig stadium i prosessen. I Europa anses fellesgrader i dag å skulle bidra til:

- Flernasjonalt samarbeid om undervisning på høyt nivå
- *Transparens* utdanningssystemene imellom
- Samling av europeisk spisskompetanse på felter som blir for svake nasjonalt
- Utvikling av tverrfaglige tilbud som svar på nye behov
- Å samle de beste i Europa om felles tilbud innenfor enkelte fag, som gir økt prestisje for europeisk høyere utdanning
- Å øke høyt utdannede kandidaters muligheter i arbeidsmarkedet, og til å øke kandidatenes motivasjon for å flytte på seg i et europeisk arbeidsmarked.
- Å øke attraktiviteten til studietilbud for studenter fra land utenfor Europa
- Å øke institusjonenes kompetanse, også innenfor studieadministrasjon, gjennom kontinuerlig kontakt mellom samarbeidsinstitusjonene

For noen kan omkostningene ved å skulle finne praktiske løsninger i samarbeid med uensartede institusjoner, synes å overstige gevinstene ved å etablere fellesgrader. Dersom felles utstedelse av grader i første rekke skal dekke behov for utveksling av studenter, som et ledd i en generell internasjonaliseringsstrategi, ser det ut som om andre samarbeidsformer kan være mindre arbeidskrevende og fylle samme funksjon. Innpassning av utdanning fra andre universiteter og høyskoler er et eksempel på en samarbeidsform som relativt enkelt lar seg realisere. Det er derfor viktig å tydeliggjøre hvilken merverdi et felles gradssamarbeid innebærer for så vel deltakende institusjoner som for opptatte studenter.

Samarbeid er verdifullt fordi det kan bidra til å utvikle og løfte fagmiljøer og studieprogrammer, og gi stor merverdi ut over det konkrete samarbeidsprosjektet. Derfor bør lærestedene støtte de fagmiljøer som ønsker å inngå et forpliktende samarbeid om fellesgrader med fagfeller ved et annet lærested.

10 gyldne regler for etablering av fellesgradssamarbeid²

1. Vær bevisst på hvorfor du setter i gang programmet
2. Velg din(e) partner(e) med omhu
3. Utvikle veldefinerte mål for program og for studentresultat som nettverket skal bidra til
4. Sikre at din institusjon – og ikke bare dine kollegaer, gir full støtte til målene i programmet
5. Sikre at tilstrekkelig akademiske og stabsressurser er involvert i programmet
6. Sikre at tilstrekkelig finansielle ressurser er på plass
7. Se til at informasjon om programmet er lett tilgjengelig for studentene
8. Organiser og planlegg tilstrekkelige møteplasser på forhånd
9. Utvikle en språkpolitikk og oppmuntre studentene til å lære det lokale språket
10. Etabler en klar ansvarsfordeling i programmet

¹ Stockholm 2002, Mantova 2003, Cluj 2003, Roma 2004.

² Fra rapporten "Developing Joint Master Programmes for Europe":

http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Joint_Masters_report.1087219975578.pdf

Kjøreregler for etablering av felles gradssamarbeid

Idéfasen

Idéen til felles gradssamarbeid eller felles ansvar for å føre en kandidat frem til doktorgrad, kan komme fra flere instanser. Ofte vil initiativet springe ut fra eget fagmiljø, og en eller flere ansattes ønske om å arbeide med/utvikle et studium innenfor et bestemt fagfelt. Ønsket om å få del i relevant og kompletterende kompetanse ved andre institusjoner, kan også være en utløsende faktor. Personlige eller formelle nettverk kan være lenken til en mulig samarbeidspartner. I motsatt fall kan henvendelsen komme fra fagfeller ved andre institusjoner som har samme hensikt. Ideen kan også komme som et forslag til samarbeidsprosjekt med eksisterende konsortier eller samarbeidspartnere, eller den kan komme fra styrenivå, som et ledd i institusjonens strategiske satsing.

En idé som kommer fra eller har forankring i institusjonens *indre*, kan være bærekraftig fordi den vitner om et engasjement som kan være en sterk drivkraft til å gjennomføre prosjektet. Det er et grunnleggende premiss at prosjektet er forankret i institusjonen, både på ledelsesnivå og administrativt, men det må selvfølgelig også ha en naturlig forbindelse til fagmiljøet. Valg av fellesgrader og partnere bør imidlertid skje ut fra en systematisk analyse av de faktorer som fremkommer i neste fase, vurderingsfasen, slik at institusjonene er proaktive i sin tilnærming til etablering av fellesgrader.

Vurderingsfasen

I alle ledd av denne fasen må det vurderes hvilken merverdi samarbeidsprosjektet antas å ha sammenlignet med et eget studietilbud. Kontakten med den potensielle partneren må foregå løpende.

Institusjonell og samfunnsmessig relevans

Institusjonell relevans

Det må undersøkes og vurderes om prosjektet samsvarer med institusjonens overordnede strategiske satsninger, og om det kan relateres til og styrke eksisterende samarbeid eller pågående prosjekter. Prosjektets faglige tyngde er viktig. Det er vesentlig at de involverte fagpersoner har solid kompetanse på internasjonalt nivå innen feltet, og man bør spørre om det aktuelle temaet plasserer seg sentralt eller perifert i forhold til institusjonens faglige tyngdepunkt. Fagmiljøet og studieprogrammets profil bør utmerke seg i internasjonal sammenheng. Ved samarbeid med utenlandsk institusjon må det vurderes om fagmiljøet har språkkompetanse på et tilstrekkelig høyt nivå.

Samfunnsmessig relevans

Det kan være nødvendig å gå i dialog med regionale myndigheter, offentlig sektor og næringsliv, for å lodde interessen for involvering i prosjektet. En kan allerede her undersøke om det er avsatt prosjektmidler som det kan søkes om. Kanskje kan det være aktuelt for kommune og næringsliv å ta imot studenter i praksis eller prosjektarbeid, eller det kan være sider ved det forventede faglige utbyttet som kan tenkes å komme førstnevnte til gode.

En må vurdere mulig læringsutbytte med tanke på jobbmuligheter for de ferdig uteksaminerte

kandidatene. Hvilke yrker kan studiet kvalifisere for, og har arbeidslivet på det nåværende tidspunkt eller i fremtiden behov for denne type yrkeskompetanse?

Kriterier for et godt prosjekt

Prosjektet bør:

- Være relevant for institusjonen og samfunnet
- Stimulere til økt mobilitet blant studenter, lærere og forskere
- Styrke forskningsbasert undervisning, og FoU-prosjektsamarbeid generelt
- Bidra til økt transparense mellom fagmiljøene
- Bidra til kompetanseheving som følge av gjensidig læringsutbytte
- Ha relevans for norske studenter likeså mye som for studenter ved en eventuell utenlandsk partnerinstitusjon

Kriterier for valg av partner

Før inngåelse av partnerskap, må formell akkreditering og akademisk og administrativt rykte hos den potensielle partneren undersøkes. Å utvide et solid samarbeid innenfor ett fagmiljø til å inkludere flere fagmiljøer ved samme institusjon, kan falle heldig ut, og man kan slippe å gjøre alle undersøkelser på ny. Det er likevel ikke gitt at den eksisterende kontakten og kunnskapen om institusjonen er tilstrekkelig for valg av relevant partner. Erfaringene med å arve et godt samarbeid er delte: Det kan være fare for at dette kan bli et fornuftsekteskap, der de praktiske hensynene prioriteres høyere enn vilkårene for faglig vekst. Et prosjektsamarbeid må begrunnes ut fra ønsket om et kollegialt og faglig samspill. Det er ikke irrelevant ved valg av partner å vurdere om partnerskapet kan ha positive synergieffekter innad i institusjonen, men dette må ikke legge føringer på andre miljøer.

Interne avklaringer – institusjonen involveres

Allerede i vurderingen av prosjektets interesse og relevans for institusjonen, må instituttet eller tilsvarende nivå involveres. Slik blir instituttet engasjert fra starten og kan gi signaler om hvorvidt satsing på prosjektet er ønsket. Instituttet kontaktes formelt når det er klart om prosjektet har støtte i fagmiljøet. På samme tid kan det være hensiktsmessig å orientere sentraladministrasjonen for å trekke veksler på kompetanse om internasjonalisering som ved mange institusjoner er samlet der. Avklaringer om det finnes tilstrekkelig faglige og administrative ressurser, bør skje på instituttnivå. Det samme gjelder valg av faglig koordinator og fordeling av det administrative ansvaret ved institusjonen. Under forutsetning av at prosjektet har en bred institusjonell støtte, og ressursbehovet er dekket, utpekes det en egnet faglig koordinator og det administrative ansvaret fordeles. Den interne organiseringen kan variere mellom institusjonene, men erfaringer tilsier at flere personer fra fagmiljøet bør være engasjert i initieringsfasen, slik at man tidlig har et team bestående av faglige og administrativt ansatte som er orientert om og motivert for å drive arbeidet.

Bekreftelse/avslag på ønske om samarbeid

Dersom tiltaket er initiert gjennom henvendelse fra en annen institusjon, er det viktig at det blir gitt signaler tilbake til den andre institusjonen. Dersom utfallet av vurderingen er negativt, må det sendes et skriftlig svar. Hvis man derimot ønsker å satse videre på samarbeidet, må dette også signaliseres, selv om ingen løfter kan gis før institusjonen formelt har gitt tilslutning til et forslag.

Forslagsfasen

Hvis utfallet av vurderingsfasen er at en vil satse på prosjektet, må det gå en formell henvendelse fra faglig koordinator til relevant besluttende myndighet på institusjonen, hvor det eventuelt blir fattet beslutning om å utrede forslaget videre. Sentraladministrasjonen og ev. fakultetsnivået må holdes orientert.

Før en formell henvendelse blir sendt, skal man ha en velbegrunnet formening om at den mulige partneren fremdeles er interessert og har støtte i egen institusjon. Dersom relevant besluttende myndighet støtter samarbeidet, gis det klarsignal for å arbeide videre med budsjett- og rammemessige utredninger. Det er her naturlig å gjøre en ny vurdering av interne forhold. En kan si at prosessene i vurderings- og forslagsfasen er sirkulære, fordi man i forslagsfasen stadig må vende tilbake og gjøre nye vurderinger.

Utviklingsfasen

Akkreditering og faglige fullmakter

I forskrift fra departementet om akkreditering, evaluering og godkjenning etter lov om universiteter og høyskoler av 080905 er det slått fast at universiteter og høyskoler kan gi grader og yrkesutdanninger i samarbeid med andre norske eller utenlandske institusjoner. For studier som skal inngå i grunnlaget for fellesgrad, og som den enkelte institusjon ikke selv har myndighet til å etablere, gjelder akkrediteringsbestemmelsene etter samme forskrift så langt de passer. Dette innebærer at institusjonens myndighet til selv å etablere studier (fag, emner), som skal inngå i grunnlaget for fellesgrader, vil være den samme som for studier som institusjonen er eneansvarlig for.

Etter samme forskrift er institusjonen pliktig til å påse at samarbeidsinstitusjonene er akkreditert eller offentlig godkjent for å kunne gi høyere utdanning. Videre må institusjonen påse at delstudiene som er tenkt brukt i fellesgraden er akkreditert som høyere utdanning på fellesgradens nivå. Akkreditering må foreligge for alle deler i en fellesgrad. Dette innebærer at alle emnene i studietilbudet, herunder mastergradsarbeidet, må gis av institusjon som er akkreditert på aktuelt nivå eller som har offentlig godkjenning som høyere utdanningsinstitusjon i det aktuelle landet, jf. § 4-2 (2).

Bestemmelser om fellesgrader er også gitt i *Forskrift om standarder og kriterier for akkreditering av studier og kriterier for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning* av 25.01.06, § 2-5. Forskriften er fastsatt av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT). NOKUT er gitt myndighet til å akkreditere hele fellesgradsstudiet eller deler av et studium som skal inngå i en fellesgrad, jf. departementets forskrift § 4-1 (2). For at NOKUT skal godkjenne deler av fellesgrad, må departementets krav være oppfylt. Det skal komme tydelig frem hvilke deler av studiet de samarbeidende institusjonene har ansvaret for, og det skal foreligge rutiner for utvikling og kvalitetssikring av studiet som helhet. De delene som tilbys av norske institusjoner skal tilfredsstille standardene og kriteriene for gradsnivået, og alle delene i studiet skal utgjøre en helhet.

Dersom én eller flere av de samarbeidende institusjonene ikke selv har myndighet til å opprette studiet, må institusjonen(e) søke NOKUT om godkjenning for det delstudiet som skal være institusjonens bidrag inn i fellesgraden. Minst én av de samarbeidende institusjonene må ha rett til å opprette studieprogrammer på det nivå delstudiet skal inngå. Hvis NOKUT akkrediterer studiet, skal institusjonen i tillegg søke departementet om

etableringsgodkjenning. Dette gjelder selv om institusjonen fra før har rett til å tildele andre mastergrad. Universiteter og høyskoler skal rapportere til NOKUT om hvilke fellesgrader institusjonen gir, jf. § 4-2 (5).

Opphører samarbeidet, skal institusjonen inngå avtale med en annen institusjon som kan ta det faglige ansvaret for at studenten skal kunne gjennomføre studiet og avlegge eksamen, eller iverksette andre tiltak som gjør det mulig for studentene å fullføre studiet. Hvis NOKUT har akkreditert de aktuelle studiene ved institusjonen skal også den endrete ansvaret godkjennes av NOKUT, jf. § 4-2 (4).

Avtaler og studieplan

Møte og intensjonsavtale

I første stadium av utviklingsfasen sendes en formell henvendelse til ønsket partnerinstitusjon, med invitasjon til et møte for å diskutere samarbeidet. Henvendelsen må gå fra instituttledelse til tilsvarende nivå hos mottakerinstitusjonen. Det må forutsettes at institusjonen også har vært gjennom en vurderings- og forslagsfase, slik at man har et forventet utfall av denne henvendelsen. Møtet kan ha både en administrativ og faglig agenda. I tillegg til *teamet* der både faglig og administrativ koordinator inngår, bør representanter for instituttledelsen være tilstede.

Dette første møtet kan ha følgende agenda:

- Akkreditering – er alle nødvendige forutsetninger til stede?
- Generell intensjonsavtale
- Konsortieledelse, programledelse og ansvar for de enkelte delene av studiet.
- Diskusjoner rundt akademisk veiledning, gradstildeling og vitnemålsutstedelse påbegynnes
- Arbeidet med samarbeidsavtale i henhold til departementets forskrift påbegynnes
- Arbeidet med en studieplan påbegynnes.

Samarbeidsavtale, studieplan- og emnebeskrivelser skal til sammen utgjøre kontraktverket mellom partene i konsortiet, og mellom studenten, konsortiet og den enkelte institusjonen. Teksten i studieplan og emnebeskrivelser har betydning for teksten i samarbeidsavtalen, og arbeidet med studieplaner og emnebeskrivelser pågår parallelt med at samarbeidsavtalen utformes.

Samarbeidsavtale

Det skal inngås avtale mellom de samarbeidende institusjonene, som regulerer ansvarsforholdet mellom partene, herunder gradstildeling og vitnemålsutforming, jf. departementets forskrift § 4-2 (1). Når institusjonene deltar i samarbeid om fellesgrader, påtar de seg ansvaret for å gi studentene et tilbud som totalt sett er kvalitetssikret. Dette innebærer at de også får et felles ansvar for hele programmet, dvs. det faglige innholdet, valg av undervisnings- og vurderingsformer og kvalitetssikringen av studieprogrammet.

Studentene skal sikres et studieopphold av et visst omfang ved de samarbeidende institusjoner, jf. § 4-2 (3). Det er ikke sagt nærmere hva som ligger i *av et visst omfang* da dette kan variere med type gradsstudium og land. Det er ikke et krav at studentene må ha hatt et opphold ved alle de samarbeidende institusjonene, men ved minst to.

Departementets og NOKUTs forskrifter gjelder fellesgrader på alle nivåer. Det er viktig å merke seg at utstedelse av fellesgrad innebærer at alle institusjonene som er en del av samarbeidet, får et ansvar for helheten i studietilbudet, og ikke *bare den del som institusjonen selv tilbyr direkte*. Utstedelse av en fellesgrad innebærer derfor noe annet enn samarbeid hvor kandidater får ekstern utdanning innpasset ved gradsutstedende institusjon.

Studieplan og emnebeskrivelser

Den ferdige studieplanen skal dekke nivåkravene i *Framework for Qualifications of European Higher Education Area* (vedtatt på ministerkonferansen i Bergen 2005)³ og kravene i det kommende nasjonale rammeverket for kvalifikasjoner (Kunnskapsdepartementet 2007⁴). I arbeidet med studieplanen bør det også reflekteres over samarbeidsmuligheter med arbeidsgivere for å sikre *employability*, jf. Londonkommunikeet. (Bologna process: London 2007)

Elementer som bør inngå i studieplan og emnebeskrivelser

- Navn på graden
- Opptakskrav
- Mål for studiet
- Faglig innhold
- Beskrivelse av forventet læringsutbytte ved fullført studium
- Programmets struktur (progresjon)
- Pensum
- Undervisningsformer
- Vurderingsformer
- Mobilitetsmodell
- Kompetanse og yrkesmuligheter ved fullført studium
- Emnenes omfang i ECTS credits

Følgende må drøftes:

- I hvilke semestre skal studentene forflytte seg?
- Hvor lenge skal oppholdet vare?
- Forskningsbasert undervisning
- Helhet i studieprogrammet, faglig substans – forskningsmessig basis
- Gradstildeling og utforming av vitnemålet

I *Forskrift om krav til mastergrad* av 01.12.05, fastsatt av Utdannings- og forskningsdepartementet, er det fastsatt bestemmelser om omfang av det selvstendige arbeidet (masteroppgaven). I grunnlaget for mastergrad av 120 studiepoengs omfang og i grunnlaget for erfaringsbasert mastergrad skal det inngå et selvstendig arbeid av minimum 30 studiepoengs omfang. Dette vil også gjelde dersom en norsk institusjon ønsker å inngå fellesgradssamarbeid med en utenlandsk institusjon.

Etter Kunnskapsdepartementets *Forskrift om godskriving av høyere utdanning*, av 10.04.06, må minst 60 av studiepoengene, som skal inngå i beregningsgrunnlaget ved tildeling av grad, være avlagt ved institusjonen, jf. § 2. Institusjonene er gitt myndighet til å fastsette unntak fra denne bestemmelsen for grader og yrkesutdanninger som gis i samarbeid med andre norske

³ http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf

⁴ Ikke vedtatt per 30. juni 2007

eller utenlandske institusjoner (fellesgrader), jf. § 4. Det blir da opp til institusjonene selv å ta stilling til hvor stor del av fellesgraden som må være avlagt ved vedkommende institusjon for at graden skal kunne tildeles.

Finansiering

Kostnader

Norske institusjoner som deltar i samarbeid om internasjonale fellesgrader har erfart at slike fellesgradsprogrammer er langt mer ressurskrevende enn ordinære programmer. Denne merkostnaden må kompenseres dersom det skal bli attraktivt for institusjonene å delta. Kostnadene ved studieprogrammer som leder fram til fellesgrader er vesentlige både i forbindelse med *initieringen*, *utviklingen* og *driften* av programmene. For en grundig drøfting med forslag se arbeidsgruppens rapport.

Egenbetaling

Etter *Lov om universiteter og høyskoler* § 7-1 kan ikke statlige universiteter og høyskoler kreve egenbetaling fra studenter for ordinære utdanninger som fører frem til en grad eller yrkesutdanning.

Departementet er gitt myndighet til å fastsette forskrift om institusjonens adgang til å ta egenbetaling og om adgangen til å kreve inn andre utgifter knyttet til studiene. Utdannings- og forskningsdepartementet fastsatte *Forskrift om egenbetaling ved universiteter og høyskoler* 15.12.05. Hovedregelen er at statlige institusjoner ikke kan kreve egenbetaling fra studenter for studieprogrammer som fører frem til en grad eller yrkesutdanning. Gratisprinsippet i norsk rett gjelder altså ved fellesgrader, ved at statlige norske institusjoner ikke kan kreve skolepenger for den utdanningen studentene tar ved egen institusjon. Utenlandske institusjoner, som inngår i samarbeidet om fellesgraden, kan imidlertid ha lov til å kreve skolepenger etter sin nasjonale lovgivning.

For fellesgrad forutsettes det at det faglige opplegget normalt er slik at de involverte institusjonene har relativt lik belastning. Det vil derfor være naturlig – og ønskelig – at det mellom institusjonene avtales et system for ytelser og motytelser som gjør at det ikke vil være nødvendig å fravike gratisprinsippet. jf. departementets veiledning til forskriften ved brev av 15.12.05. Det er imidlertid ikke et krav at den delen av fellesgraden som foregår hos en samarbeidspartner i utlandet må være gratis, men departementet har sagt at institusjonene da bør bestrebe seg på at egenbetalingen for disse delene faller innenfor de støtteberettigede beløpene i Lånekassen.

Basert på erfaringene ved Erasmus Mundus-samarbeid har NTNU ved brev datert 06.03.07 rettet en generell henvendelse til departementet med spørsmål om skolepenger i tilknytning til Erasmus Mundus programmer. Svar fra departementet av 30.07.07 slår fast at det ikke kan kreves egenbetaling fra den enkelte student ved norske statlige institusjoner, verken direkte eller indirekte når vedkommende student deltar i studieprogram som fører fram til en grad eller yrkesutdanning.

Praktisk studieavvikling

Rekruttering

Konsortiet bør utarbeide en rekrutteringsplan for studiet. Ved rekruttering til fellesgradsprogram må merverdiene i denne type samarbeidsprosjekter gjøres tydelige for

potensielle søkere. Tilbud om mulig studieopphold i utlandet er ikke tilstrekkelig i denne sammenheng. Det er den kompetansen og de fordelene som kandidaten sitter igjen med etter fullført studium, som må fremheves. Kandidaten tildeles en grad som er kjent og godkjent i flere land. Dette kan bety flere muligheter for videre utdanning, og et større arbeidsmarked. Studenter i et fellesgradsprogram får tilfang på kompetanse fra flere fagmiljøer, og ved internasjonalt samarbeid, fra flere land, noe som tilsier at kompetansen er bredere og mer sammensatt. Transparens og kunnskapsdeling mellom fagmiljøene bør bidra til å styrke gyldigheten av den kunnskapen som formidles, og sikre at den er basert på aktuell forskning. Vekt på læringsutbytte og *employability* i utviklingen av studiet må forventes å styrke de ferdige kandidatens kandidatur på arbeidsmarkedet. Et eventuelt samarbeid med næringsliv og offentlige instanser kan med fordel synliggjøres i forbindelse med rekruttering.

Det finnes internasjonale arenaer, som messer og konferanser, for rekruttering til internasjonale studier. Det er også viktig å være klar over at studentene selv påvirker rekrutteringen ved å videreformidle erfaringer. Derfor er det vesentlig for videre rekruttering at også første gjennomføring blir vellykket, slik at studiet får et godt omdømme. For norske studenter har det en betydelig markedsføringsverdi at opptaket foregår gjennom SO, men dette vil kun gjelde for opptak til grunnutdanninger.

Det bør nedlegges mye arbeid i et godt nettsted for studiet. Utvikling av nettstedet er et ledd i rekrutteringsplanen, og ansvaret må ligge hos konsortiet. Det er viktig at alle partnere er involvert i utviklingen. Nettstedet må være lett å finne via institusjonenes hjemmesider og andre relevante kanaler. Det må dessuten være lett å søke frem, noe som forutsetter at det benyttes ord som vil få mange treff ved søk. Her anbefales det at man allierer seg med fagkompetanse innen markedsføring og kommunikasjon.

Opptak

Departementet har ikke gitt spesielle bestemmelser i lover og forskrifter for opptak til fellesgrader. Det knytter seg ulike utfordringer til opptak til felles bachelor- og masterutdanning og felles ph.d.-grader. Her må det også skilles mellom opptak til fellesgrader mellom norske institusjoner og opptak til internasjonale fellesgrader. For opptak til ph.d.-utdanning, viser vi til UHRs [Veiledende forskrift for graden philosophiae doctor \(PhD\)](#), og til de enkelte institusjonenes forskrifter og opptaksreglement.

Arbeidsgruppen diskuterer ulike løsningsforslag i sin rapport. Dersom det kommer bestemmelser for opptak til fellesgrader vil håndboken oppdateres.

Opptakskravene må imidlertid være de samme for alle potensielle søkere.

Studentregistrering

Dersom det skal utstedes et fellesvitnemål på bakgrunn av fellesgradsprogrammet, må studenten registreres ved alle partnerinstitusjonene. Det er viktig at alle institusjonene i et konsortium dokumenterer hvilke kandidater de har vært med på å kvalifisere gjennom et fellesvitnemål, selv om studenten ikke har oppholdt seg ved alle institusjonene i konsortiet.

Dersom det skal utstedes ett vitnemål fra hver av institusjonene studenten har oppholdt seg ved, er det tilstrekkelig at studenten registreres ved de aktuelle institusjonene. Da er de andre institusjonene i konsortiet ikke formelt med på å godkjenne gradsopptakelsen gjennom et fellesvitnemål. Samarbeidet må likevel gå tydelig fram av de vitnemålene som utstedes. Dette alternativet kan være aktuelt i tilfeller med mange deltakere i konsortiet.

Både FS og MSTAS identifiserer studenten ved ellevesifret fødselsnummer (fødselsdato + personnummer). Studentnummer kommer i tillegg, men fordi det er teknisk mulig for en student å bytte studentnummer, vil ikke dette nummeret sikkert kunne identifisere en person. Normalt vil utenlandske studenter som registreres i FS og MSTAS få tildelt et ellevesifret erstatningsnummer for fødselsnummer, generert fra SO. Nummeret er basert på fødselsdato som inneholder en endring, og i tillegg et femsifret kontrollsiffer. Erstatningsnummer er en teknisk løsning, men ikke en unik identifikasjon av personen, og nummeret kommer ikke med på vitnemålet. Derfor bør fødselsdato og passnavn være identifikatorer på vitnemålet for internasjonale fellesgrader.

Studentoppfølging

Partnerne i konsortiet har felles ansvar for oppfølging av studenter. Dette må innebære at studentene har like rettigheter. Det bør legges strategier for hvordan en i fellesskap skal sikre god oppfølging av hver enkelt student. Institusjonene må bli enige om hvilke regler som skal gjelde ved for eksempel permisjon og manglende studieprogresjon. Likeledes hvilken institusjon som skal treffe slike avgjørelser. Vi anbefaler at koordinator treffer avgjørelse i disse sakene overfor enkeltstudenter. Eventuell klage rettes til den institusjonen som har truffet avgjørelsen.

Eksamen

Vurderingsordning skal være nedfelt i studieplaner/emnebeskrivelser. Forhold knyttet til undervisning, karaktersetting, formelle feil ved eksamen og liknende, sorterer under den institusjonen som er fagansvarlig for modulen. Det er dermed denne institusjonens reglement for eksamen og klage som gjelder. En klage på eksamenskarakter eller på formelle feil vil etter dette gå til respektive instans i det landet som er eksamensansvarlig. De norske institusjonene vil være bundet til å bruke det vurderingsuttrykket som er angitt i lov om universiteter og høyskoler (bestått/ikke bestått eller bokstavkarakterskalaen A-F).

Vitnemål og Diploma supplement

Det er tre alternativer for utstedelse av vitnemål om fellesgrad. Det kan utstedes ett vitnemål fra hver av samarbeidsinstitusjonene, det kan utstedes ett fellesvitnemål, eller en kombinasjon av disse to, dvs. både fellesvitnemål og vitnemål fra hver institusjon.

For utstedelse av fellesvitnemål, er det behov for en del teknisk tilrettelegging. Arbeidsgruppen diskuterer i rapporten utfordringer i dagens studieadministrative datasystemer.

Dersom konsortiet velger ett fellesvitnemål, foreslås følgende fremgangsmåte: Vitnemålsomslaget må ha logoer fra samtlige institusjoner i konsortiet. Logoene kan være ferdig trykket på papir, eller de kan være utskrevet fra de studieadministrative datasystemene. Relevante instanser hos konsortiekoordinator undertegner vitnemålet. Beskrivelse av samarbeidet, studiebeskrivelse samt forventet læringsutbytte og kompetanse føres på innsiden av vitnemålsomslaget. I stedet for ett felles grunnlagsdokument, utsteder hver av partnerinstitusjonene egne innstikk som inngår i grunnlaget for vitnemålet. Dette er karakterutskriften med de karakterene som er avlagt ved institusjonen, samt institusjonens segl/stempel og underskrifter. Innstikkene (to dokumenter fra hver institusjon) bør sendes konsortiekoordinator rekommandert og i forseglet konvolutt. Det blir konsortiekoordinatorens ansvar å kvalitetssikre dokumentasjonen, det vil si at kravene for graden er oppfylt.

Det er sannsynlig at samarbeidsinstitusjonene bruker forskjellig karaktersystem. Det er ønskelig at karakterene oppgis både i originalsystemet og som konvertert til ECTS-systemet⁵. Dette innebærer at karaktersystemene må være nøye beskrevet i DS, pkt 8. Konsortiet må vurdere om det enkleste vil være å utstede et eget DS fra hver av samarbeidspartnerne eller om en klarer å utarbeide et felles DS. Sannsynligheten taler for at Europarådet, UNESCO og EU i samarbeid vil videreutvikle dagens DS også til å passe for fellesgrader.

Rapportering

I Forskrift om akkreditering, evaluering og godkjenning etter lov om universiteter og høyskoler heter det i § 4-2 (5): *Universiteter og høyskoler skal rapportere til NOKUT om hvilke fellesgrader institusjonen gir.*

Arbeidsgruppen foreslår i sin rapport at denne rapporteringen samordnes med institusjonenes ordinære rapporteringsrutiner i DBH, og at studenter registrert på felles gradsprogrammer registreres i egen kategori. Norske institusjoner bør rapportere alle studenter som får et fellesvitnemål og alle studenter som oppholder seg ved den norske institusjonen i konsortiet og får et vitnemål fra den norske institusjonen. Dette forutsetter justering av DBHs rapporteringskrav til institusjonene.

Studentvelferd

Studentvelferd spiller en viktig rolle for studentens totale studieutbytte, og konsortiet må ta et overordnet ansvar for dette. Planlegging av innkvartering og andre studentsosiale forhold må inngå i et tidlig stadium av utviklingen av studiet. Studentenes forventninger til bostandard kan variere. Konsortiet må sørge for at innkvarteringen tilfredsstillende et minimumskrav og at den informasjonen studentene mottar på forhånd, skaper realistiske forventninger. Fra norsk side bør det trekkes vekslers på Studentsamskipnaden som utleier og boligformidler, og Samskipnaden bør så langt det er mulig inviteres inn i planleggingen. Det er ønskelig å bidra til at Studentsamskipnaden er oppmerksom på det behovet som fellesgradsstudenter og andre grupper utenlandsstudenter har, og til at det jobbes mot en ytterligere tilpasning av tjenestene for å møte disse behovene.

Studentsosiale tiltak er også vesentlig for studentens totale utbytte av studieperioden. I Norge er det naturlig at Studentorganene og velferdsorganisasjonene tar del i tilretteleggingen for dette. En slik tilrettelegging må inngå som en planmessig del av studiet, og studentorganene må trekkes inn på et tidlig stadium i planleggingen.

Godkjenningsfasen

Det er viktig og nødvendig at alle nivåer ved institusjonen involveres i den formelle beslutningsprosessen ved etablering av en fellesgrad, og ved inngåelse av samarbeidsavtale om fellesgraden. Arbeidsgruppen foreslår følgende fremgangsmåte ved etablering av fellesgrad, som må tilpasses strukturen og reglementene ved hver enkelt institusjon.

1. Forslag til avtale for inngåelse av samarbeid om fellesgrad legges frem for instituttet og deretter fakultetet/avdelingen

⁵ Dette i henhold til Europakommisjonens anbefaling *The performance of the student is documented by a local/national grade. It is good practice to add an ECTS grade, in particular in case of credit transfer. The ECTS grading scale ranks the students on a statistical basis.*
http://ec.europa.eu/education/programmes/socrates/ects/index_en.html

2. Forslag til studieprogram og studieplan samt kostnadsoverslag legges frem for instituttet og deretter fakultetet/avdelingen
3. Forslag til opprettelse av studieprogrammet og studieplan legges frem for de organer ved institusjonen som sentralt har myndighet til å godkjenne opprettelse av et studieprogram
4. Rektor og dekan undertegner samarbeidsavtalen.

Drifts- og evalueringsfasen

Den praktiske avviklingen av programmet skal være drøftet og avtalt i utviklingsfasen så langt det er mulig. Det bør i denne fasen lages en gjennomføringsplan der alle teknisk-administrative gjøremål er nevnt og tidfestet.

Studieadministrative forhold må tilrettelegges, både forut for studiestart og underveis i studieløpet. Dette gjelder funksjonalitet i de elektroniske studieadministrative systemene, men også drift og logistikk, som utsending av informasjonsmateriell, innhentning av dokumentasjon, studentregistrering, utstedelse av studentbevis, veiledning, oppmelding til eksamen osv.

Gjennomføringen må være i henhold til standarder og retningslinjer for kvalitetssikring i europeisk høyere utdanning (ENQA, Helsinki 2005). Det bør utarbeides en felles plan for kvalitetssikring. En slik plan tas med enten som en del av samarbeidsavtalen eller som et eget dokument.

Evaluering av studiet må skje både midtveis og ved fullført studium. Det er viktig å få studentenes synspunkter på opplegget på et tidlig stadium, slik at en raskt kan gå inn og justere hvis det er behov for det. Det må foretas en evaluering av både det faglige opplegget og den administrative gjennomføringen.

Dokumenter og nettsteder

Bologna process 1999: *The Bologna Declaration. Joint declaration of the European Ministers of Education.* (Bologna)

http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF

Bologna process 2007: *London Communiqué - Towards the European Higher Education Area Responding to challenges in a globalised world.* (London)

<http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/LondonCommuniquefinalwithLondonlogo.pdf>

Bologna Working Group on Qualifications Frameworks 2005: *A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area.* (Copenhagen: Ministry of Science, Technology and Innovation). http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf

Council of Europe 1997: *The Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region* (Lisboa) European Treaty Series – No. 165

http://www.bologna-bergen2005.no/EN/MAIN_DOC/Lisbon1.HTM

Council of Europe/UNESCO 2004: *Recommendation on the Recognition of Joint Degrees.*(Supplement til Lisboa-konvensjonen)

http://www.bologna-bergen2005.no/EN/Other/Lisbon_Recommendation_joint_degrees.pdf

European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) 2005: *Standards and Guidelines for Quality assurance in the European Higher Education Area.* (Helsinki)

<http://www.enqa.eu/files/ENQA%20Bergen%20Report.pdf>

European Commission (nettsted): *Education and Training - Erasmus Mundus - General questions about Erasmus Mundus Masters Courses.*

http://ec.europa.eu/education/programmes/mundus/faq/faq2_en.html#4

European University Association (EUA) 2006: *Guidelines for Quality Enhancement in European Joint Master Programmes European Masters New Evaluation Methodology (EMNEM)* (Brussel)

http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/EUA1_documents/EMNEM_report.1147364824803.pdf

European University Association (EUA) 2004: *Developing Joint Master Programmes for Europe. Results of the EUA Joint Masters project.* (Brussel)

http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/EUA1_documents/Joint_Masters_report.1087219975578.pdf

European University Association (EUA), Crosier, Lewis, Smidt 2007: *Trends V – Universities shaping the European Higher Education Area – an EUA report:*

http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Publications/Final_Trends_Report_May_10.pdf

Kunnskapsdepartementet 2007: *Orientering om forslag til statsbudsjettet 2007 for*

universiteter og høyskoler, KD. 16.10.2006

http://www.regjeringen.no/Upload/KD/Vedlegg/UH/F-4221_endelig_versjon_061006.pdf

Nordisk Ministerråd, Stensaker, Danø 2006: *Nordisk kvalitetssikring av høyere utdanning – studie 2.* (København. Temanord 2006:575)

<http://www.norden.org/pub/sk/showpub.asp?pubnr=2006:575>

Universitets- og høyskolerådet (UHR) 2004: *Veiledende forskrift for graden philosophiae doctor (PhD):* (Oslo): http://www.uhr.no/forskning/doktorgradsforskrifter_1

Lover og forskrifter

Forskrift om akkreditering, evaluering og godkjenning etter lov om universiteter og høyskoler. av 08.09.2005, fastsatt av Utdannings- og forskningsdepartementet

<http://www.lovdata.no/for/sf/kd/kd-20050908-1040.html>

Forskrift om egenbetaling ved universiteter og høyskoler. av 15.12.2005, fastsatt av Utdannings- og forskningsdepartementet:

<http://www.lovdata.no/for/sf/kd/kd-20051215-1506.html>

Forskrift om godskriving av høyere utdanning. 10.04.2006, fastsatt av Kunnskapsdepartementet

<http://www.lovdata.no/for/sf/kd/kd-20060410-0412.html>

Forskrift om krav til mastergrad av 01.12. 2005, fastsatt av Utdannings- og forskningsdepartementet

<http://www.lovdata.no/for/sf/kd/kd-20051201-1392.html>

Forskrift om standarder og kriterier for akkreditering av studier og kriterier for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning av 25.01.2006, fastsatt av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT)

<http://www.lovdata.no/for/sf/kd/kd-20060125-0121.html>

Lov om universiteter og høyskoler. 01.04.2005

<http://www.lovdata.no/all/hl-20050401-015.html>